

TARTU ÜLIKOOL
HUMANITAARTEADUSTE JA KUNSTIDE VALDKOND
EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT
SOOME-UGRI OSAKOND

Jaana Looman

KONJUNKTSIOONIDE *JOS*, *KUN* JA *KUIN* KASUTUS EESTIKEELSETE SOOME
KEELE ÕPPIJATE OLÜMPIAADITÖÖDES

Bakalaureusetöö

Juhendaja Tiina Nahkola

Tartu 2020

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
1. Sarnaste keelte õppimine	5
1.1 Soome keele õppimise eelised eestikeelsele õppijale	6
1.2 Soome keele õppimise probleemid eestikeelsele õppijale.....	7
2. Olümpiaad.....	8
2.1 Soome keele olümpiaadi Agricola ajalugu	8
2.2 Olümpiaadi olemus	9
3. Konjunktsioonid	10
3.1 Soome <i>jos</i>	12
3.2 Soome <i>kun</i>	12
3.3 Soome <i>kuin</i>	13
3.4 Kun vs. kuin	14
3.5 Soome <i>koska</i>	15
3.6 Eesti konjunktsioonid.....	15
3.7 Eesti <i>kui/nagu</i> – võrdluse	16
3.8 Tingimuslause	16
4. Analüüs.....	17
4.1 Konjunktsioonide kasutus.....	17
4.2 Konjunktsioonide <i>jos</i> , <i>kun</i> ja <i>kuin</i> kasutuse sagedus olümpiaaditöös	22
4.3 Konjunktsiooni <i>koska</i> kasutus.....	29
Kokkuvõte	30
Kirjandus	31

Sissejuhatus

Uurimistöö käsitleb keeleomandamist. Täpsemalt eestikeelsete soome keele õppijate sidesõnade kasutamist. Autor keskendub eelkõige sidesõnade *jos*, *kun* ja *kuin* kasutusele, kuid analüüsitakse ka teiste sidesõnade kasutamist. Uurija soovib leida põhjuseid, miks võib tekkida vigu sidesõnade kasutamisel ja kuidas võivad vead olla seotud eesti ja soome keele sarnasusega.

Teema valik lähtub isiklikust huvist keeleomandamise, eriti soome keele vastu, sugulaskeelte õppimise eelduste ja probleemide vastu. Kuna sugulaskeelte õppimine on keeruline protsess, nii sarnasuste kui erinevuste poolest, siis on hea teada, mistõttu võivad tekkida erinevad probleemid lähtekeelt kasutades.

Töö eesmärk on tutvuda eestikeelsete soome keele õppijate olümpiaaditöödega ning uurida, milliseid sidesõnu erinevates kontekstides kasutatakse, kas neid kasutatakse õigesti ja millest võivad esinenud vead tekkida. Autor soovib leida vastused järgmistele küsimustele:

- milliseid sidesõnu kasutatakse kõige rohkem;
- kuidas kasutatakse konjunktsioone *jos*, *kun* ja *kuin*;
- milliseid vigu esineb kõige rohkem;
- millest võivad olla tingitud tekkinud vead;

Uurimistöö materjalina kasutatakse Tartu Ülikoolis korraldatud Agricola olümpiaadi kolme aasta olümpiaaditöid. Olümpiaaditöid on kokku 74 ning see on heaks materjaliks, et uurida eesti keelt kõnelevate õpilaste soome keele taju. Olümpiaaditöödest otsitakse välja kõik konjunktsioonid, rohkem keskendutakse sidesõnadele *jos*, *kun* ja *kuin*, mis on selle uurimistöö põhiprobleem.

Olümpiaaditööd on kirjutanud gümnaasiumiõpilased üle Eesti, kelle emakeeleks on eesti keel või vene keel ning kes õpivad soome keelt. Tööde autorite kohta muud informatsiooni

ei ole, st ei saa olla kindel, et mõni autoritest on soome keelega rohkem tutvunud, näiteks elades Soomes.

Varasemalt konjunktsioonide *jos*, *kun* ja *kuin* kasutust eestikeelsete soome keele õppijate kohta uurimust tehtud ei ole, küll aga on Tiina Nahkola (2012) kirjutanud magistritöö soomekeelsete õpilaste konjunktsioonide kasutamisest, mille tulemusi võrreldakse ka selles uurimuses saadud tulemustega.

Uurimistöö koosneb viiest peatükist. Esimeses peatükis antakse ülevaade keeleomandamisest, täpsemalt sugulaskeelte õppimisest, nende eeldustest ja probleemidest. Teises peatükis tutvustatakse Agricola olümpiaadi, kust on saadud materjal antud uurimistöö analüüsiks. Kolmas peatükk käsitleb uurimistöö teemat, tutvustatakse eesti ja soome konjunktsioone. Neljandas peatükis analüüsitakse konjunktsioonide kasutust ja esinenud vigu. Analüüsiosa esimeses peatükis antakse ülevaade sidesõnade kasutamisest, mõndadest vigadest ning võrreldakse seda Tiina Nahkola (2012) samal teemal kirjutatud magistritööga. Teises osas keskendutakse sidesõnade *jos*, *kun* ja *kuin* kasutamise sagedusele ning analüüsitakse tekkinud vigu. Viiendas peatükis tehakse järeldused ning kokkuvõte.

1. Sarnaste keelte õppimine

Sihtkeele õppimist ja omandamist üks mõjutavaid olulisemaid tegureid on lähtekeele ehk esimese omandatud emakeele või mõne muu varem õpitud keele mõju. Uut keelt õppides toetutakse kas teadlikult või ebateadlikult emakeele või teiste varem õpitud keelte oskusele, kasutades teadmisi nende keelte kohta, st et keeleõppija tugineb esmajoonel keeltevahelisele sarnasusele. (Kaivapalu, Martin 2014: 74-75) Küll aga ei ole tunnetatud sarnasus ainus sihtkeele mõistmisele viiv tegur: osa arusaamisest põhineb ka maailmatundmisel, isiklikul kogemusel, üldisel keelelisel võimekusel jt teguritel. Kõik need tegurid võivad mõjutada mistahes keelest arusaamist, kuid keeltevaheline sarnasus on see, mis teeb sugulaskeele lihtsamini mõistetavaks kui mõne muu kaugema keele. (Kaivapalu, Martin 2014: 78) Keele õppimine ei ole kunagi ainult lingvistiline probleem, vaid see hõlmab ka muid asjaolusid. (Kaivapalu 2009: 383)

Kui keeled on sugulaskeeled ning struktuurilt, leksikaalselt ja ka funktsionaalselt üksteisele väga sarnased, siis võib arvata, et sarnase keele õppimine on efektiivsem kui mõne kaugema keele õppimine. Vastasel juhul, mõne kaugema keele õppimisel ei looda keelekasutaja peas assotsiatiivset või analoogset silda, mis on eeldus keeltevahelise sarnasuse leidmiseks. (Kaivapalu 2009: 383-384)

Lähte- ja sihtkeele süsteemide lähedus võib põhjustada nii positiivseid kui ka negatiivseid ülekandefekte lähtekeelest sihtkeelele sõltuvalt sellest, kas lähte- ja sihtkeele nähtused erinevad või sarnased. Kui lähtekeele mudeli rakendamine viib vastuvõetava tulemuseni isegi sihtkeeles, on lähtekeelel positiivne mõju. Kui aga lähtekeele mudel eksitab õppijat, räägitakse negatiivsest ülekandefektist. Tuleb täheldada, et siirdeefekt ei ole iseenesest negatiivne ega positiivne, vaid ainult selle tulemust saab sihtkeele puhul pidada positiivseks või negatiivseks. Õppijate raskused tulenevad nii sihtkeele omaduste puudumisest

lähtekeeles kui ka keeleliste nähtuste erinevast jaotumisest lähte- ja sihtkeeles. (Kaivapalu 2009: 385-386)

Vaatamata läbipaistvusele ja pikkadele uurimistraditsioonidele on lähtekeele negatiivne mõju aga lähtekeele positiivsele mõjule teisejärguline. Uue keele õppimisel kasutab inimene teadlikult või alateadlikult oma emakeelest või mõnest teisest keelest, mida ta juba oskab, teadmisi ja oskusi. Keeleõppija rakendab uue keele jaoks struktuure ja väljendusstrateegiaid. (Kaivapalu 2009: 384-385) Järgnevalt kirjeldatakse eestikeelse õppija probleeme soome keele õppimisel.

1.1 Soome keele õppimise eelised eestikeelsele õppijale

Lähtekeele positiivne mõju on märgatav juba väga varajases staadiumis. (Schmidt 2001; Sajavaara 2006: 16; Ringbom 2007: 12-13, viidatud Kaivapalu 2009 järgi) Seoses soome keele õpetamisega eestikeelsetele õppijatele, kaalutakse sageli, kuidas kasutatakse lähte- ja sihtkeelte geneetilist, struktuurilist ja leksikaalset sarnasust. On loomulik, et soome keelt õppiv eestlane toetub oma emakeelele, mis on väga sarnane soome keelega, eriti grammatika osas. Keelte tihe sugulus ja struktuuriline sarnasus hõlbustavad õppimist ning on hästi teada, et eesti keele kõneleja õpib soome keelt kiiremini ja väiksema vaevaga kui need, kelle emakeel erineb soome keelest nii struktuurselt kui ka leksikaalselt. (Kaivapalu 2009: 386)

Seal, kus õppijad, kelle emakeel erineb suuresti soome keelest, püüavad näiteks ainult *u* ja *y* eristamist õppida, saavad eesti keele õppijad sellel ajal juba lihtsamaid lauseid ja keelestruktuure õppida. Soome ja eesti keeles on vormikategooriad peaaegu ühesugused, käänded on sarnased ning nende moodustamise viis järgib peaaegu samu reegleid. Nii saavad eestikeelsed soome keele õppijad oma õpingutes palju kiiremini alguse. Vastuvõtuoskused (näiteks lugemine ja kuulamine) arenevad kiiremini kui produktiivsed oskused, kuna nende mõistmiseks piisab keelesüsteemi piiratumatest teadmistest. (Kaivapalu 2009: 386)

1.2 Soome keele õppimise probleemid eestikeelsele õppijale

Koponeni (1997) järgi (viidatud Kaivapalu 2009 järgi) tekitab eestikeelsele õppijale soome keele õppimisel probleeme just eesti- ja soomekeelsed erinevused. (Kaivapalu, 2009: 385) Järgnevalt tuuakse välja põhilised probleemid eesti ja soome keele vahel.

Kirjakeeles põhjustab lisaprobleeme eesti ja soome õigekirja süsteemide erinevus: eesti keelne täht *d* on sama kõlaga nagu soome keele *t* ja eesti *ng* nagu soome *nk*. Lisaks on järgsilpides soomekeelsetes sõnades tihti pikad vokaalid (*kylä* : *kylään*¹), mida eesti keeles ei esine. (Kaivapalu, 2009: 385)

Morfoloogilises struktuuris esineb samuti mitmeid erinevusi. Kui eesti keeles on üldiselt *si*-minevik, siis soome keeles on see vaid ühes verbitüübis, kõigis ülejäänus esineb *i*-minevik. Soome keeles on ka pöördeline eitusverb. Käänamine on struktuuriliselt üsna sarnane, kuid teatud tüüpi käänamine on siiski erinev, kui eesti keeles on *vastus* : *vastuse*, siis soome keeles käänatakse seda sõna *vastus* : *vastauksen*. (Kaivapalu, 2009: 385)

Lauseehituses esineb samuti erinevusi, mis võivad keele õppimise raskemaks teha. Üheks erinevuseks on genitiivi- ja partitiiviobjekti kasutus: eesti *tunnen seda meest*, soome *tunnen sen miehen* – selles lauses on eesti keeles kasutatud partitiivi, soome keeles aga genitiivi. Ka verbireksioonid erinevad: kui eesti keeles *mõjutada keda või mida*, siis soome keeles *vaikuttaa johonkin*². Samuti komitatiivi kasutus, mida soome keeles käändelõpuna ei esine: eesti *sõidan rattaga*, soome *ajaan pyörällä*. Segadust tekitab ka possessiivsufiks, mida soome keeles kasutatakse suurel määral, kuid eesti keeles seda ei esine, nt eesti *märkasin, et eksisin*, soome *huomasin erehtyneeni*, kus *ni*- lõpp väljendab 'oma eksimust'. (Kaivapalu, 2009: 385)

Suur probleem on ka sõnavara. Soome ja eesti keeles on palju sõnu, mida kirjutatakse ja hääldatakse samamoodi, tihti tähendavadki need sõnad samu asju, kuid esineb ka suuri

¹ Küla (nom) : külla (ill)

² Kuhugi, kusagile

erinevusi, nt eesti *koristada* = soome *siivota* ja eesti *ehtida* = soome *koristaa*. (Kaivapalu 2009: 385)

Arvestama peab ka sellega, et erinevus soome kõnekeele ja kirjakeele vahel on võrdlemisi suur ning põhjustab sageli žanrite ebaõnnestunud segunemist. (Kaivapalu 2009: 385)

2. Olümpiaad

Olümpiaadid on ainevõistlused, mille käigus õpilastel on võimalus ennast proovile panna, näidata oma teadmisi ja oskusi ning laiendada silmaringi ja suhtlusvõrgustikku. Tartu Ülikooli teaduskool kooskõlastab üleriigilisi ja Eestis toimuvaid rahvusvahelisi olümpiaade, samuti Eesti õpilaste osalemist mujal maailmas toimuvatel võistlustel. (Teaduskool)

Eestis toimub mõnikümmend aineolümpiaadi õppeaastas. Iga olümpiaadi korraldamisega tegeleb vastav žürii. Üleriigilised olümpiaadid toimuvad enamasti mitmes voorus. Sügisel on koolivoorud, kus on võimalik osaleda kõikidel õpilastel. Detsembrist märtsini on maakondades ja suuremates linnades piirkonnavoored, kus saavad osaleda koolide parimad võistlejad. Osades ainetes on ka eelvoor, kus tuleb kirjutada uurimistöö. Veebruarist maini võistlevad õpilased, kes on valitud välja žürii poolt eel-ja piirkonnavoore tulemuste põhjal. (Teaduskool)

2.1 Soome keele olümpiaadi Agricola ajalugu

Iga aasta korraldatakse Tartu Ülikoolis ka Agricola nimelist soome keele olümpiaadi. Nimi Agricola on tulnud soome kirjakeele rajaja Mikael Agricola järgi. Olümpiaad toimub aprilli alguses, sest 9. aprillil tähistatakse Soomes Mikael Agricola auks soome keele päeva. Kui 1990. aastatel kasvas soome keele õppijate arv suuresti nii keele- kui ka üldhariduskoolides, siis sel ajal Soome filolooge veel ülikoolis ei koolitatud ning õpetajate tase oli väga ebaühtlane, puudusid õppekavad ja õppematerjalid. Et soome keele õppimist edendada, loodi 1993. aastal soome keele õpetajate initsiatiivil Eesti Soome Keele Õpetajate Selts. Selts

korraldas täiendkoolitust ning koostas ja esitas Kooliametile soome keele õpetamise programmi, millest kasvas välja C-keele ainekava. (Lipasti, 2004)

Lisaks õpetajate täiendkoolitusele, hakkas Soome Instituut Tartu Ülikooli ja Tallinna Pedagoogikaülikooliga koostöös korraldama soome keele olümpiaade. 1996. aastal alustati tagasihoidlikult Põlvamaa soome keele õppijaile soome keele päevaga. Järgmisel aastal kogunesid Lõuna-Eesti koolide soome keele õppijad Tartus omavahel võistlema. 1998. aastast on soome keele olümpiaad olnud ülevabariigiline ja toimunud Tartu Ülikooli ruumides. Osavõtjaid on nii keskkoolidest kui ka põhikoolidest. (Lipasti, 2004) Osalejaid on iga aasta erinev arv ja eelvoorus maksimummäär ei ole, 2019. aastal osales 81 õpilast 10 eri koolist. Finaalvoorus saab osaleda kuni 30 õpilast, ühest koolist saab finaali maksimaalselt kuus õpilast. (Teaduskool) 2004. aastal sai soome keele olümpiaadist ametlik olümpiaad. (Lipasti, 2004)

2.2 Olümpiaadi olemus

Olümpiaaditöös on ülesandeid 10-12 ning vastamisaega on 3 tundi. Enamasti tuleb lahendada kolm grammatika- ja kolm sõnavaraharjutust, kuulamisülesanne, tekstimõistmisülesanne, kirjutamisülesanne ning vestelda valitud teemal. (Lipasti, 2004) Ülesannete tase on B1/B2. (Teaduskool) Ülesanded on koostanud ja kontrollinud Tartu Ülikooli ja Tallinna Ülikooli soome keele lektorid, magistrandid, peaaineüliõpilased, soome keele õpetajad, kelle õpilased olümpiaadil ei osale, Soome Instituudi kultuurisekretärid, kes on hariduselt soome või eesti filoloogid. (Lipasti, 2004)

Olümpiaadi üks eesmärk on innustada soome keele õpetajaid ja õpilasi ning seetõttu on auhinnad alati üle antud Soome suursaatkonna vastuvõtul. Auhinnad on olnud soome keele kursused Soomes ning soomekeelsete ajakirjade või ajalehtede aastakäigud, mis on saadud sponsorluse kaudu. (Lipasti, 2004) 2019. aastal jagati auhindadeks nt. Helsinki-Tallinna-Helsinki laevareise ja lõbustuspargi pileteid. (Nahkola)

3. Konjunktsioonid

Sidesõnad ehk konjunktsioonid on muutumatud sõnad, mille ainsaks süntaktiliseks funktsiooniks on siduda lauses moodustajaid. Konjunktsioonid jagunevad rinnastavateks (*ja, ning, saati, ega, aga* jne) ja alistavateks (*et, kuna, sest, kuigi* jne). (Erelt, Habicht jt, 2017: 60) Rindlause osalaused on rinnastusseoses, mis tähendab, et nad on süntaktiliselt sõltumatud ja suhteliselt võrdväärsed – üks osalause ei määra teise vormi ega olemasolu. (Erelt, Habicht jt 2017: 652) Rinnastavad laused jagunevad omakorda ühendavateks, eraldavateks ja vastandavateks lauseteks:

Ühendav Söö kõht täis *ja* mine magama.

Eraldav Õhtuti Jüri kas tukkus *või* vaatas televiisorit.

Vastandav Ema nuttis, *aga* isa põrnitses süngelt. (Erelt, Habicht jt, 2017: 655)

Alistavas lauses kõik sidesõnad seovad kõrvallauseid. „Enamik inimesi ei tahagi, *et* neid aidatakse.“ (Erelt, Habicht jt, 2017: 510) Kõrvallauseid seob pealausega alistav sidesõna ja see kuulub kõrvallause koosseisu, paikneb tema algul ning kõrvallause asesõnaline vaste pealauses: „Ma kuulsin (seda), et sa oled haige.“ – siin *Ma kuulsin (seda)* on pealause, sõna *seda* on vaste, *et* on sidend ning *sa oled haige* on kõrvallause. (Erelt, Habicht jt, 2017:649) Vaste saab aga tihtipeale lausest välja jätta, nagu eelmises näites on välja toodud, teinekord on aga vaste pealases hädavajalik. (EKK)

Sidesõnade kasutamine eesti ja soome keeles on üsnagi sarnane, kuid siiski esineb ka erinevusi. Soome keeles on olemas lausetüüp *adverbiaalilause*, mida eesti keeles kasutatakse veidi teistmoodi, sellest on kirjutatud allpool pärast soome adverbiaalilauseet. *Adverbiaalilauseks* nimetatakse lauset, kus sidesõnad *koska, kun, jos, vaikka*³ jm esinevad lause alguses. Eelnevaid sidesõnu kutsutakse ka adverbiaalikonjunktsioonideks. Enamasti

³ Kuigi, ehkki, kasvõi

toimib määrsõnaline lause liitlauses domineeriva lause atribuudina (vt näide 1a), kuid see võib olla ka täiend (vt näide 1b). Lisaks toimivad *jos*- ja *kun*-laused, aga ka *vaikka*-laused mõne verbiga seoses subjekti, objekti või adverbiaalse täiendina (vt näide 1c). (Iso Suomen Kielioppi § 1111)

(1a) Hyvälläkin moottoripyörällä on ikävä ajaa, *jos* ajotamineet eivät ole kunnossa. ⁴

(1b) Muistatko, kun Juuson tarhasta karkasi järvelle 200 ankkaa? ⁵

Adverbiaalse sidesõnaga ühendatud lausete osas mõjutab tõlgendus sidesõna enda tähendus: see võib olla näiteks ajaline, põhjuslik, tingimuslik või soodne. Sõltuvalt kontekstist saab sama sidesõnaga ühendatud lausete suhet tõlgendada erineval viisil, nt kui see ilmneb mitte ainult ajalises, vaid ka põhjuslikus ja tingimuslikus väljenduses. (Kielitoimiston ohjepankki/482)

Eesti adverbiaallause ehk määruslause on lauseline adverbiaal, mis toimib pealause predikaadi või muu lauseliikme, samuti kogu lause vaba laiendina. (Erelt, Habicht jt, 2017: 695) Adverbiaallaused liigituvad mitmesse eri kategooriasse, kuid siinkohal puudutatakse vaid neid kategooriaid, mis puutuvad selle bakalaureusetöö teema raamesse ehk temporaal-, põhjus- ja tingimusadverbiaallauset.

Süntaktiliselt klassifitseeritakse sidesõnad vastavalt struktuursele suhtele, mida nad näitavad ühendatud elementide vahel. Sel viisil on võimalik eristada paralleelset ja adverbiaalset sidesõna nii üld- kui ka referentsidesõnana. Jaotuskriteeriumiks on see, kas konjunktsioonist algav periood on paralleelne teise perioodiga, määrsõna, üldiselt alamkomplekt või atribuut või võrdlusobjekt. (Iso Suomen Kielioppi § 816)

Järgnevalt käsitletakse lähemalt konjunktsioone *jos*, *kun* ja *kuin*, mis on uurimismaterjali analüüsimisel olulisel kohal.

⁴ Isegi hea mootorrattaga sõitmine on igav, kui sõiduuskus pole korras.

⁵ Mäletad, kui Juuso aiast jooksid järvele 2000 parti?

3.1 Soome *jos*

Jos-konjunktsiooni ülesanne on näidata lauses tingimuslikkust. Konjunktsioon *jos* esineb alati kõrvallauses. Erinevus seisneb selles, et mõnikord asub kõrvallause enne pealauset, (vt näide 2a), teinekord vastupidi (vt näide 2b):

(2a) *Jos* ehdi, tule käymään. ⁶

(2b) Tule käymään, *jos* ehdi. ⁷

Enamasti on *jos* siiski lauses esimene sõna, kuid on ka erandeid. Vabamas stiilis see võib esineda ka hiljem (vt näide 2c):

(2c) Nyt *jos* lähdet, niin takaisin ei ole tulemist! ⁸

Jos saab esineda ka vabamates lausetes, mille vastena neutraalses stiilis on kaudne küsimus (nt 2e):

(2e) Nyt vain odotellaan, *jos* hinnat lähtevät nousuun. ⁹ Võrdluseks: Nyt vain odotellaan, lähtevätkö hinnat nousuun. ¹⁰ (Kielitoimiston ohjepankki/630)

3.2 Soome *kun*

Selle uurimistöö üks objekt on sõna *kun*. Seda sõna kasutatakse väga paljudes kontekstides. Konjunktsioonina on sõna *kun* ülesanne lausete ühendamise ja näitamise nende lausetega esindatud olukordade vahelise suhte olemust. Sõna *kun* mitmekülgsus seisneb selles, et selle suhte olemus on juhtumiti erinev. Kasutusviis hõlmab temporaalse (näide 3a), põhjusliku (näide 3b) ja vastandliku seose (3c) demonstreerimist kahe olukorra vahel. (Herlin, 1998: 9)

⁶ Kui saate, tule külla.

⁷ Tule külla, kui saad.

⁸ Kui nüüd lähed, siis tagasiteed enam ei ole!

⁹ Nüüd vaid ootame, millal hinnad tõusevad.

¹⁰ Nüüd vaid ootame, kas hinnad tõusevad.

(3a) Matti katseli ikkunasta, kun lapset leikkivät.¹¹ (Herlin, 1998: 77)

(3b) Saat vielä pelottavan rangaistuksen, kun teoksi tulee ilmi.¹² (Herlin, 1998: 99)

(3c) Kun ruotsalaisnaapuri toivoi pari oskaa sahattavaksi, suomalainen kaatoi koko puun.¹³ (Herlin, 1998: 149)

Sidesõna *kun* peetakse üheks adverbiasidesõnaks, sest see hõlmab kõiki eelpool mainitud nõudeid. (Kotimaisten kielten keskus) Kõnekeeles on tavaline, kui kasutatakse (*no*) *kun* ka küsimustele vastamiseks, nt *Miksi teit niin? – No kun mä halusin.*¹⁴ (Nahkola, 2020).

3.3 Soome *kuin*

Konjunktsiooniga *kuin* väljendatakse reeglina võrdlust: aega, põhjust ja seisundit. Võrdlus ei seisne alati erinevustes, vaid tihti ka sarnasuses ja ühetaolisuses. *Kuin* konjunktsioonile eelneb sageli võrdlev vorm või näiteks sõnad *yhtä*, *sama*, *eri* jne (vt näide 4a).

(4a) Matti on pitempi *kuin* Jussi.¹⁵

Sidesõna *kuin* kasutatakse soome keeles ka paljudes fraasides (nt 4b ja 4c)

(4b) Tuon nyt tekee nainen *kuin* nainen!¹⁶

(4c) Teen töitä sen *kuin* jaksan.¹⁷

Kuin konjunktsiooni võib kasutada ka nii, nagu see oleks suhteline asesõna, neid saab asendada *joka* ja *mikä* pronoomenitega. Sellises olukorras on tihti *kuin* sõna ees pronoomen *se* või sellest tuletatud mingisugune adverb (vt näide 4d)

¹¹ Matti vaatas aknast, kui lapsed mängivad.

¹² Saate ikkagi hirmutava karistuse, kui tegu tuleb ilmsiks.

¹³ Kui rootslasest naaber lootis saagida paar oksa, langetas soomlane maha terve puu.

¹⁴ Miks sa nii tegid? Sest ma tahtsin.

¹⁵ Matti on pikem kui Jussi.

¹⁶ See suudab iga naine teha!

¹⁷ Teen tööd nii palju kui jaksan.

(4d) Emme ehdi siinä ajassa *kuin* oli tarkoitus.¹⁸ ('ajassa, joka oli tarkoitus'). (Maamies, 1999)

Teisest küljest näib, et konjuktsioon *kuin* väljendab ka aega, sellest on kirjutatud rohkem järgmises alapeatükis.

3.4 Kun vs. kuin

Kui kõnekeeles väga suurt erinevust ei tajuta, on siiski *kun* ja *kuin* sõnal kirjakeeles suur erinevus: *kun* väljendab aega või põhjuslikku seost ja *kuin* võrdlust. See on määratud E. N. Setälä (1880, viidatud Herlin 1998 järgi) poolt 19. sajandi lõpus ilmunud raamatus, kus *kun* väljendab aega, põhjust ja seisundit ning *kuin* esineb võrdleva konjuktsioonina. Küll aga on olukordi, kus saab kasutada mõlemat varianti, näiteks lauses *Matti on yhtä iloinen kuin Maija*¹⁹ on *kuin* sõna kasutatud kahe objekti võrdluses, samas aga lauses *Matti iloitsee niin kauan kuin Maija*²⁰ on konjuktsiooni kasutatud ajaliselt. Nendes näidetes on selgelt näha, et mõlemad variandid on õigustatud. Küll aga sidesõna *kuin* üksi esinedes ise aega ei väljenda ning see on alati mingisuguses kombinatsioonis, nt *niin kauan kuin*²¹. (Herlin, 1999)

Kuigi kirjakeeles on selge piir sidesõnade *kun* ja *kuin* vahel, siis kõnekeeles seda alati ei rakendata. Näiteks ajalehtedes tihedad vormid *sikäli kun*²², *sitä mukaa kun* ja *niin kauan kun* ei ole kirjakeelsed ning normide kohaselt peaks kasutama hoopis *sikäli kuin*, *sitä mukaa kuin* ja *niin kauan kuin*. Nendel juhtudel tuleb lihtsalt konteksti põhjal aru saada, et need tähistavad ajalist tõlgendust ehkki nende tähendus sisaldab ka võrdlust. (Herlin, 1999) Tihti kasutatakse kõnekeeles sidesõna *kuin* asemel võrdluslauses sidesõna *kun*. (Herlin, 1998: 21) *Sikäli ku(i)n* võib tähenduselt sarnaneda ka konjuktsioonile *jos* – see on tingimuslik. Tingimuse

¹⁸ Me ei jõudnud selleks ajaks kui oli kokku lepitud.

¹⁹ Matti on sama rõõmus kui Maija.

²⁰ Matti rõõmutseb sama kaua kui Maija.

²¹ Nii kaua kui.

²² Sel määral.

väljendamine on samuti *kun*-lause üks kasutusviisidest, sest teatud kontekstides on seal ka tingimuse tähendus. (Herlin, 1999)

3.5 Soome *koska*

On oluline mainida *koska*-konjunktsiooni, sest ka seda kasutatakse tihti põhjuse väljendamiseks nagu *kun*-konjunktsioonigi. (Kielitoimiston ohjepankki/482) *Koska* on adverbiaalsidesõna, mis alustab kõrvallauseid, mis võib asuda enne pealauseid või selle järel (vt näited 5a, 5b):

(5a) Alueen asunnot ovat suosittuja, *koska* ne ovat lähellä koulua.²³

(5b) *Koska* asunnot ovat ensiasuntoja, niissä on nopea kierto.²⁴

Koska saab olla ka küsimuse osa: Hankkisiko koneen heti vai siirtäisikö ostosta muutamalla kuukaudella, *koska* hinnat ovat laskussa?²⁵ (Kielitoimiston ohjepankki/482)

Sidesõna *koska* on kasutuses ka küsimussõnana, mille tähendus on sama nagu *milloin* (millal). Nt: *Koska* sä tulet?²⁶ (Nahkola, 2020)

Koska-laused saab kasutada ka vastusena küsimusele, milles küsitakse põhjust või tagajärge: Miksi yrityselämä suosii vieraspäisiä nimiä? *Koska* se on nyt muotia.²⁷ (Kielitoimiston ohjepankki/482)

3.6 Eesti konjunktsioonid

²³ Piirkonnad kodud on populaarsed, sest nad on koolidele lähedal.

²⁴ Kuna korterid on esimesed kodud, siis nende elanikud vahetuvad kiirelt.

²⁵ Ostad masina kohe või lükkad ostu mõnele teisele kuule, kui hinnad on madalad?

²⁶ Millal sa tuled?

²⁷ Miks ettevõtted eelistavad välismaiseid nimesid? Sest see on nüüd moes.

Soome sidesõnade *jos*, *kun* ja *kuin* vaste eesti keeles on *kui*. Küll aga nende konjunktsioonide kasutus on erinev. Selles peatükis käsitletakse eestikeelseid sidesõnu, mis on abiks analüüsiosa mõistmiseks.

3.7 Eesti *kui/nagu* – võrdluse

Kui soome keeles kasutatakse võrdluse väljendamiseks enamasti sõna *kuin* (kui), siis eesti keeles on sellele rohkem vasteid. Eesti keeles võrdluse väljendamiseks on sidesõnad *nagu* ja *kui*. On võimalus võrdlust väljendada ka komparatiivi ja superlatiivi abil, kuid selles töös keskendutakse sidesõnade kasutusele.

Kui/nagu võrdluse on käsitatav võrdlusvormis omadussõna seotud võrdlusmäärsõnaga. Võrdlus liigitub veel deskriptiivseks ja funktsionaalseks võrdluseks ning need omakorda veel erinevust ja võrdsust väljendavateks. (Erelt, Habicht jt, 2017: 431) Näited 6a ja 6b näitavad *kui* ja *nagu* sidesõna kasutamist võrdluses.

(6a) Matti on pikem *kui* Jussi.

(6b) Matti on sama pikk *nagu* Jussi.

3.8 Tingimuslause

Tingimuslause väljendab pealausega tähistatud sündmuse toimumise tingimust ehk võimaliku sündmuse võimalikku põhjust. (Erelt, Habicht jt, 2017: 727)

Tingimuslause on tavaliselt *kui*-kõrvallause, nt: *Kui* ta oleks targem, *siis* poleks ta sinna läinud. harva ka verbialguline sidendita kõrvallause, nt *Oleks* ta veel mõne aasta vanem, *siis* poleks ta meile seda viit rublatki saatnud. Harilikult on sidesõnaks *siis*, harvemini ja ametlikumas registris *niisugusel*, *sellisel*, *sel juhul* jne, ka *juhul* võib kuuluda sidendi koosseisu. Sidendita kõrvallause esineb enamasti tingivas kõneviisis öeldisverbi puhul.

Tingimussituatsioon ja pealausega väljendatud situatsioon on mõlemad suuremal või vähemal määral hüpoteetilised, mis tähendab, et nad võivad, kuid ei pruugi vaatlushetkel

esineda tegelikkuses, nt *Kui* näitleja on haige, *siis* jääb etendus ära. (Erelt, Habicht jt, 2017: 727)

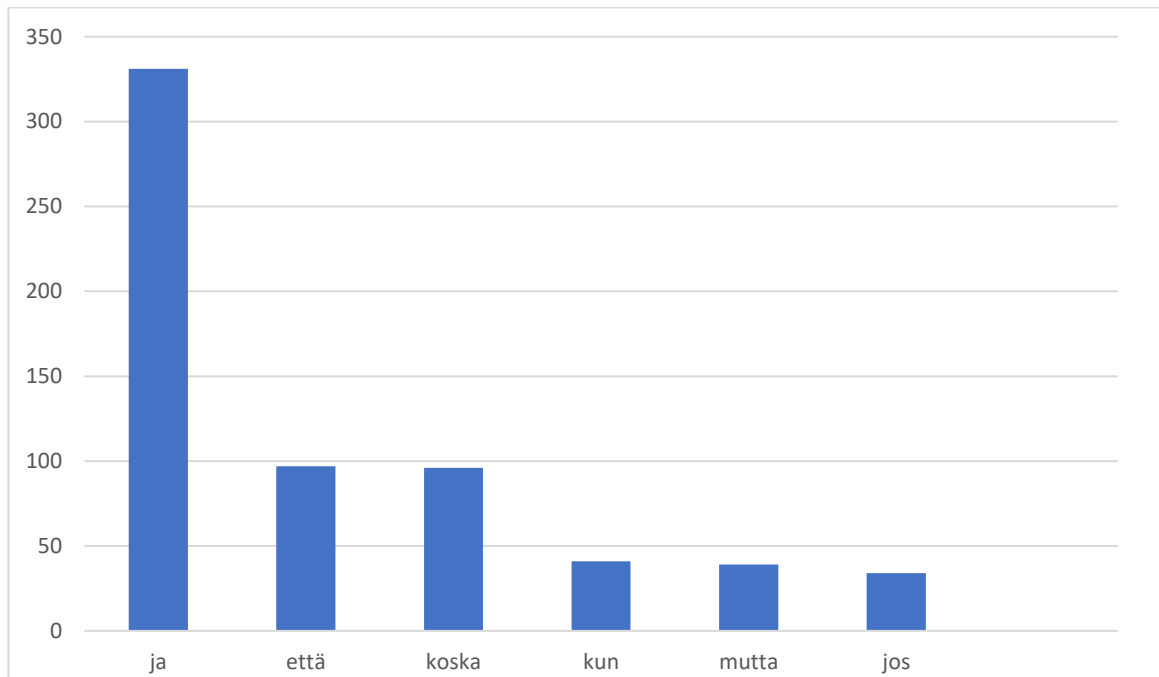
4. Analüüs

Selles peatükis analüüsitakse konjunktsioonide kasutust olümpiaaditöodes. Analüüsi esimeses osas vaadeldakse kõikide sidesõnade kasutust, teises osas lühidalt sidesõna *koska* kasutust, kolmandas osas *jos*, *kun* ja *kuin* kasutust, uuritakse vigu ning analüüsitakse nende tekkimist.

Olümpiaaditööd on kirjutatud Agricola soome keele olümpiaadi raames. Autor analüüsib töodes konjunktsioonide kasutust kirjutamisülesandes. Olümpiaaditööd on kolme aasta jagu, st 2017, 2018 ja 2019 aasta tööd. Kolme aasta peale on töid kokku 74. 2017. aastal oli kirjutisi 23 tükki, 2018. aastal 27 ja 2019. aastal 24 tükki. Igal aastal on kirjutamisülesandes erinev teema: 2017 aastal oli ülesandeks kirjutada, mida on teistel maadel õppida Soomelt; 2018 aasta teemaks oli kirjutada oma unistuste koolist ning 2019 aastal pidi kirjutama kutse soome sõbrale laulu- ja tantsupeole. Iga teksti maht on minimaalselt 100 sõna. Suurem osa töödest on kirjutatud õiges mahus, ehk siis vähemalt 100 sõna, kuid esineb ka töid, kus sõnade arv on palju väiksem. Kõik tööd on anonüümsed, st autor ei ole teadlik kirjutajate soost, vanusest, kodusest keelest jms. On teada vaid, et nad on eesti keelt kõnelevad soome keele õppijad. Järgnevalt analüüsitakse kõikide konjunktsioonide kasutuse sagedust ning esinenud vigu.

4.1 Konjunktsioonide kasutus

Selles alapeatükis vaadeldakse kõikide konjunktsioonide kasutus olümpiaaditöodes. Töid oli kokku 74 ja nendes kasutati 36 erinevat sidesõna. Järgneval joonisel näidatakse seitset kõige rohkem kasutatud sidesõna.

Joonis 1. Kuus kõige sagedamalt kasutatud konjunktsiooni

Kuus kõige sagedamalt kasutatud sidesõna:

- *ja*, mida kasutati 331 korral;
- *että*, mida esines 97 korral;
- *koska*, 96 korral;
- *kun*, 41 korral;
- *mutta*, 37 korral;
- *jos*, 34 korral;

Kõikidest olümpiaaditöödest kõige rohkem kasutatud konjunktsioon oli *ja*, mida on kasutatud 331 korral. 97 korral sidesõna *että*²⁸, millest ühel korral on kirjutatud *et*. (vt näide 7a)

²⁸ et

(7a) Ajattelen, *et* haluaisin asua Suomessa, koska sää ja miljöö on todella kaunis. ²⁹

Võib arvata, et see viga on tekkinud selle tõttu, et eesti keeles vastab sellele sõnale sidesõna *et*, samuti soome kõnekeeles kasutatakse seda sidesõna sellisel kujul.

Sõna *sitten* on kasutatud 27 korral, millest kahel korral on kirjutatud selle asemel *sitte*. (vt näiteid 8a ja 8b)

(8a) Jos käyt Suomessa, sitte kannataa aina maista suomalaista ruisleipä. ³⁰

(8b) Mutta jos on kuukauden loppu ja ei ole kovi paljon rahaa enää tilillä sitte kannataa osta Saarioisen mikropitsaa. ³¹

Tõenäoliselt ei ole sellel veal keeltevahelist seost ning viga on tekkinud sidesõna valesti meelde jätmisel või on see hoopis lohakusviga. Mõlemad laused on pärit sama õpilase kirjutatud tööst. Mõlemas näites (8a ja 8b) peaks sõna *sitten* asemel kasutama hoopis sõna *niin*.

Tiina Nahkola (2012) on kirjutanud magistritöö, milles uurib 1.-6. klassi soomekeelsete õpilaste konjunktsioonide kasutust. Seal ilmneb, et kuus kõige tihedamalt kasutatud konjunktsiooni on: *ja, kun, että, mutta, koska* ja *jos*. (Nahkola, 2012: 66) Kui võrrelda neid tulemusi selle uurimistöö tulemustega, siis need on üsnagi sarnased. Agricola olümpiaaditöodes on kasutatud kõige rohkem täpselt samu konjunktsioone.

Kõikide sidesõnade seast tulid veel välja mõned kirjutamisvead. Näiteks sidesõna *jossa*³², mida on olümpiaaditöodes kasutatud 13 korral, on kirjutatud ühel korral hoopiski kujul *jokassa*. (vt näide 9a)

²⁹ Arvan, et tahaksin elada Soomes, sest ilm ja miljöö on väga kaunid.

³⁰ Kui käid Soomes, siis võib maitsta Soome rukkileiba.

³¹ Aga kui on kuu lõpp ja ei ole eriti palju raha enam arvel, siis võib osta Saarioinen mikrolaineahju pitsat.

³² kus

(9a) Perheessa, jokassa on 3 last saavad paljon rahaa, etta lapse tulevaisuus olisi edukas ja onnellinen.³³

Tõenäoliselt tuleneb see viga sellest, et selle sõna algvorm on *joka*³⁴, ning käändelõpp on lisatud algvormi järele.

Lisaks sidesõna *kuka*³⁵, mida esines olümpiaaditöodes seitsmel korral, kahel korral neist (näited 10a ja 10b) oleks olnud õige kasutada sidesõna *ketkä*, mis on sidesõna *kuka* mitmusvorm.

(10a) Myös on Suomessa paljon lääkereitä, kuka on oppinut paljon.³⁶

(10b) Suomi on tosi hyvä paika, koska siellä on niin onnelliset ihmiset, kuka hymylyi kokon ajan.³⁷

On tõenäoline, et viga on tekkinud põhjusel, et eesti keeles ei ole pronoomenitel mitmusevormi nagu on soome keeles. Kirjakeeles oleks kõige parem näidetes 10a ja 10b kasutada hoopis relatiivpronoomenit *joka*. Kõnekeeles võib *kuka* toimida relatiivpronoomeninä. (Kielitoimiston ohjepankki/513)

Järgnevas tabelis tuuakse välja vähem sagedad konjunktsioonid, mida on kokku üksteist.

Konjunktsioonid	Sagedus
kuin	27
sitten	27
tai	27

³³ Peres, kus on kolm last, saavad palju raha, et lapse tulevik oleks edukas ja õnnelik.

³⁴ kes, mis

³⁵ kes

³⁶ Samuti on Soomes palju arste, kes on palju õppinud.

³⁷ Soome on väga hea koht, sest seal on nii õnnelikud inimesed, kes naeratavad kogu aeg.

sekä	4
eikä	3
siksi	3
vain	2
kuten	2
siis	2
vai	2
enkä	1

Tabel 1. Vähem sagedased konjunktsioonid.

Ülaltoodud tabelis näidatud konjunktsioonide kasutamisel vigu ei tekkinud. Järgnevalt tuuakse välja mõned näitelaused ülaltoodud tabelis märgitud sidesõnadega. Sidesõnal *kuten*³⁸ (vt näide 11a) on kaks eesmärki: see võib tähendada näidet või siis saab seda kasutada võrdluslauses. (Kotimaisten kielten keskus/ 106)

(11a) Minä jättäisin kouluun sellaiset oppiaineet, kuten äidinkieli, matikka, maantiete, biologia, kemia, koska näitä oppiaineita me tarvitsemme elämässämme.³⁹

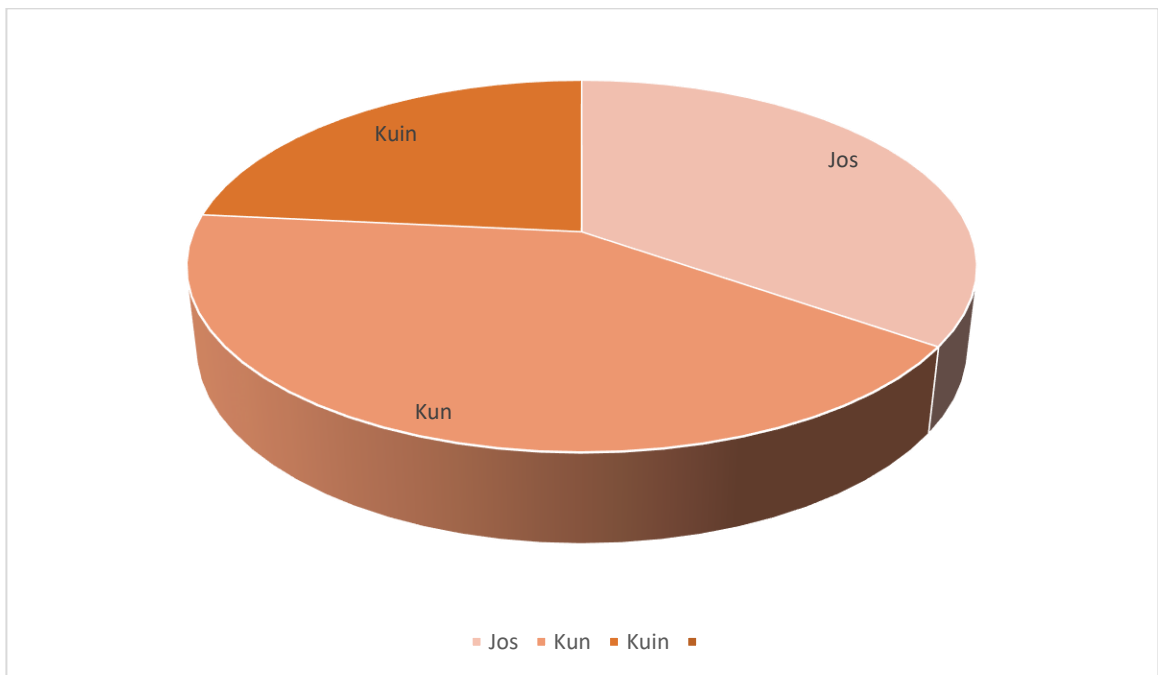
Selles lauses on kasutatud sidesõna *kuten* sõna *näiteks* asemel.

³⁸ Nagu, näiteks

³⁹ Mina jätaaksin kooli sellised õppeained, nagu emakeel, matemaatika, geograafia, bioloogia, keemia, sest neid õppeained on vajalikud meie elus.

4.2 Konjunktsioonide *jos*, *kun* ja *kuin* kasutuse sagedus olümpiaaditöodes

Uuritavaid lauseid, kus on kasutusel konjunktsioonid *jos*, *kun* või *kuin*, on 98. 34 lauses on kasutatud sidesõna *jos*, 41 korral *kun* ja 23 korral *kuin*. Järgnev joonis näitab konjunktsioonide kasutust olümpiaaditöodes esinenud lausetes.

Joonis 2. Konjunktsioonide *jos*, *kun* ja *kuin* kasutuse sagedus.

Kahes lauses oli kirjutatud sidesõnaks *kui*, mida sellisel kujul soome keeles ei ole. Ühel korral on *kui* kirjutatud sidesõna *kuin* asemel ning teisel korral *jos* asemel. Järgnevalt analüüsitakse vigu lausetes. Vead on jaotatud kuute alapeatükki, kus igas alapeatükis vaadeldakse sama tüüpi vigu ning analüüsitakse neid. Vigade analüüsimisele järgneb seitsmes alapeatükk, kus tuuakse näiteid ka õigesti kirjutatud lausetest.

Sidesõna *kun* asemel sidesõna *jos*

Järgnevad laused on kõik tingimuslaused ja selle tõttu on korrektne kasutada sidesõna *jos*. Kirjutaja on kasutanud sidesõna *kun* seal, kus selle asemel peaks olema pigem *jos* (vt näide

12a), sest eesti keeles on kõigile kolmele: *jos*, *kun* ja *kuin* vasteks sõna *kui*. Ilmselt on see kirjutajale segadust tekitav ning selle tõttu on kerge tekkima ka vead.

(12a) Mutta *kun* on äitillä tai isällä aika, sitten heiden lapsi on urheilussa.⁴⁰

Soome keele reegleid arvestades, sobivad lausesse 12a tegelikult mõlemad sidesõnad, kuid konteksti arvestades, peaks seal olema sidesõnaks *jos*. Lause on tekstist, kus oli ülesandeks kirjutada sellest, mida muud maad saavad Soomelt ja soomlastel õppida. Tekstis on räägitud soomlaste tavalisest pereelust ning nende tegemistest. Siin lauses on mõeldud pigem tingimust ehk *juhul kui* - lauset, mis eeldab sidesõna *jos* kasutamist. Ka sidesõna *sitten* ei ole selles lauses sobilik ja selle asemel oleks korrektne kasutada *niin* või koguni üldse mitte sidesõna.

(12b) *Kun* oppilas halua pääsee mun kouluu, hän pidä tehtää monta koetta.⁴¹

(12c) Opiskella pääsevät kaikki, kuka haluvat, koska mä luulen, että kaikki ovat hyvät asiassa, *kun* he sitä opiskelevät.⁴²

(12d) Olisi tosi hyvä, *kun* se olisi totta.⁴³

(12e) Olisiko se kiva idea? Mä muistan *kun* ei ole.⁴⁴

Lausetes 12b, 12c, 12d ja 12e on kõigis kasutatud sidesõna *kun*, kuigi korrektne oleks *jos*. Võib eeldada, et viga on tekkinud just sellest, et eesti keeles on siin sobilik kasutada sidesõna *kui* ning kuna võrreldakse õpitavat keelt oma emakeelega, siis tuleb esimesena meelde eestikeelne sõna ning sellest lähtuvalt meenub pigem sidesõna *kun* kui *jos*, sest see on eestikeelsele sidesõnale sarnasem.

⁴⁰ Aga kui isal ja emal on aega, siis nende lapsed on trennis.

⁴¹ Juhul kui õpilane pääseb minu kooli, peab ta tegema mõned kontrolltööd.

⁴² Õppima pääsevad kõik, kes tahavad, sest mina usun, et kõik on asjades head, kui nad õpivad.

⁴³ Oleks väga hea, kui see oleks tõsi.

⁴⁴ Oleks see hea mõte? Saan aru, kui ei ole.

Lauses 12e on viga ka sõnas *muistan* (eesti keeles 'mäletan') ning selle asemel peaks olema hoopis *ymmärrän* (eesti keeles 'mõistan').

Näitelauses 12f on kasutatud sidesõnana *kui*, mida soome keeles ei ole ning selles lauses tuleb kasutada sidesõna *jos*.

(12f) *Kui* haluat, sitten sä voi tulla kaverin kanssa. ⁴⁵

(12g) *Kun* tulet voisimme mennä shoppamaan, syömään. ⁴⁶

(12h) Oletko kesällä Virossa? *Kun* olet sitten tulee minun kanssa laulu- ja tanssijuhliin. ⁴⁷

(12i) *Kun* tulet voimme yhdessä laulaa ja voin sinulle opetada pari tanssia. ⁴⁸

(12j) *Kun* sää on huono, sitten voime mennä elokuviin. ⁴⁹

Lausetes 12g, 12i ja 12j on võimalik ka kasutada sidesõna *kun*. Need laused on kirjutatud töödes, kus tuli kirjutada kutse laulu- ja tantsupeole, mis tähendab, et kirjutaja ei tea, mis olukord tulevikus olla võib. Samuti ei tea kirjutaja, kas kirjasaja üldse on tulemas. Seega võib järeldada, et nendes lausetes on pigem korrektne kasutada sidesõna *jos*.

Lause, kus on sidesõna *jos* asemel kasutatud sidesõna *kuin*

Näide 13a lauses on kasutatud sidesõna *kuin*. See on tingimuslause, milles tuleks kasutada tingimuslikku sidesõna *jos*. Ilmselt on ka see segamini aetud eesti *kuiga*.

⁴⁵ Kui soovid, võid tulla koos sõbraga.

⁴⁶ Kui tuled, võime minna šoppama, sööma.

⁴⁷ Kas sa oled suvel Eestis? Kui oled, siis tule minuga laulu- ja tantsupeole.

⁴⁸ Kui tuled, võime koos laulda ja võin õpetada sulle paar tantsu.

⁴⁹ Kui ilm on halb, võime minna kinno.

(13a) *Kuin* pidän juhlasta voime mennä myös 5, 6 ja 7 heinäkuuta.⁵⁰

Laused, kus sidesõna *kuin* asemel on kasutatud sidesõna *kun*

(14a) Minä pitän Suomen ruuasta koska see on sama *kun* Virossa.⁵¹

(14b) Viellä Suomessa on kiva kohdat niin *kun* Linnanmäki ja Virossa voivat ka rakentaa, Suomessa on paljon kaupasta.⁵²

(14c) Minun mielestäni on paljot ihmiset surulliset, koska he eivät osaa katsota omaan maan niin, *kui* suomalaiset setä tekeevät.⁵³

Näites 14c on taas kasutatud sidesõna *kui*, mis eesti keele reeglite järgi võrdluslauses on korrektne kasutusviis, kuid soome keeles sellist ei ole. Seal peab olema kasutusel sõna *kuin*.

(14d) Virossa on rohkem metsä ja kaupungeissä on rohkempi kulelua ja puida *kun* Suomessa.

⁵⁴

(14e) Heillä on koulussa enemmän vapaautta *kun* toistessa kouluissa, koska koulu alkaa 11.00 ja kestää 16.00 asti.⁵⁵

(14f) Minun unelmieni koulu on samalainen, *kun* minun lukio, missä ma opiskeleen.⁵⁶

(14h) Jos minä saisin suunnitella unelmien kouluun, se olisi toivottavasti hienommin, *kun* ovat koulut nyt.⁵⁷

Näidetes 14d, 14e, 14f ja 14h on sidesõna *kuin* asemel kasutatud *kun*, kuigi need on võrdluslaused. Tõenäoliselt on see segamini läinud nende kahe sõna sarnasuse tõttu.

⁵⁰ Kui mulle meeldib pidu, võime minna ka 5., 6. ja 7. juulil.

⁵¹ Mulle meeldib soome toit, kuna see on sama nagu eesti toit.

⁵² Veel on Soomes toredaid kohti nagu Linnanmäki ja Eestisse võivad ka ehitada, Soomes on palju poode.

⁵³ Minu meelest on paljud inimesed kurvad, sest nad ei oska vaadata oma maad nii nagu seda teevad soomlased.

⁵⁴ Eestis on rohkem metsi ja linnades on rohkem kulelua? Ja puid kui Soomes.

⁵⁵ Neil on koolis rohkem vabadust kui teistes koolides, sest kool algab kell 11.00 ja kestab kella 16.00ni.

⁵⁶ Minu unistuste kool on sama nagu minu gümnaasium, kus ma praegu õpin.

⁵⁷ Juhul kui ma saaksin teha oma unistuste kooli, oleks see loodetavasti peenem kui praegu koolid on.

Lause, kus sidesõna *kuin* asemel on kasutatud *jos*

(15a) Ilma Suomessa on koko ajan erillinen, se on hyvä asi, sä voit matkustaa Helsingistä Rovaniemeen ja tuntaa, *jos* sinä olisit kesäällä ja talvella. ⁵⁸

Lauses 15a on kasutatud sidesõna *kuin* asemel sidesõna *jos*. Kirjutaja on eeldatavasti selle segamini ajanud eesti sidesõnaga *kui*. Kuna eesti keeles on sellele vaid üks vaste, on see kerge segamini minema.

Laused, kus sidesõna *kun* asemel on kasutatud *jos*

(16a) *Jos* minä kävin viime vuonna Suomessa, minä katsoin paljon ihmisiä. ⁵⁹

Selles lauses (vt näide 16a) ei saa kasutada tingimust, sest tingimus tähistab võimaliku sündmuse võimalikku põhjust, siin on aga tegemist juba toimunud olukorraga. Kirjutaja on ilmselt segamini ajanud jälle sellega, et eesti keeles on sellele vaid üks sõna.

(16b) *Jos* on kesä ja loma sitten kaik menevat mökille koska siellä on kaunis ja rauhallinen olla. ⁶⁰

(16c) *Jos* on joulut tai vappu sitten heilla on omat ruuat mitä syövät. ⁶¹

Näitelauses 16b ja 16c on loogilisem kasutada sidesõna *kun*, kuid ka sidesõna *jos* ei ole võimatu. Küll aga pühad ja aastaajad on kindlad tulema, siis ei ole tingimuse kasutamine siin kõige õigem valik.

⁵⁸ Ilm Soomes on kogu aeg eriline, see on hea asi, sa saad reisida Helsingist Rovaniemi ja tunda nagu oleksid suvel ja talvel.

⁵⁹ Kui ma käisin eelmisel aastal Soomes, nägin palju inimesi.

⁶⁰ Kui on suvi ja puhkus, kõik lähivad suvilatesse, sest seal on ilus ja rahulik olla.

⁶¹ Kui on jõulud või vappu, siis on neil omad toidud, mida nad söövad.

Siin on esitatud laused, kus on võimalik mitu varianti, kuid see sõltub kontekstist:

(17a) Esimerkiksi jos suomalaiset menevat kauppaan, he tervehtii toisen ”moi” ikään kuin he olivat jo vanhat ystävät. ⁶²

Lauses 17a on nii *jos* kui ka *kuin* kasutatud korrektselt. Esimeses lause osas on võimalik kasutada nii sidesõna *jos* kui ka *kun*. Siia aga võiks lisada, et soome kõnekeeles võib *kuin* asemel kuulda ka *kun*.

(17c) Kun sun täytyy mennä Vantaalle tai Espooseen, siis voit ostaa seutulipun, joka on sisäistä lippua kalliimpi. ⁶³

(17d) Minun mielestä on Suomi hauska paikka kun haluat matkustaa. ⁶⁴

(17e) Kun opiskella on paljon, sitten oppilailla ei ole vapaa aikaa. ⁶⁵

Näidetes 17c, 17d ja 17e on võimalik nii *jos* kui ka *kuin*. Sidesõnade kasutus oleneb kontekstist ja situatsioonist.

Järgnevad laused, mida tuleks parandada teistmoodi:

(18a) Se on suurin kansan juhla, *jos* on muovannut virolaisten identiteettiä vuodesta 1869 lähtien. ⁶⁶

Näitelauses 18a on õige kasutada sidesõna *jos* asemel sidesõna *joka*. Tõenäoliselt on see viga tekkinud nende kahe sõna sarnasusest.

⁶² Näiteks, juhul kui soomlased lähevad poodi, tervitavad nad teineteist nagu nad oleksid juba vanad tuttavad.

⁶³ Kui sa pead minema Vantaasse või Espoose, siis võid osta piirkondliku liikluse sõidupileti, mis on linnasisesest piletist kallim.

⁶⁴ Minu meelest on Soome tore paik, kui soovid reisida.

⁶⁵ Kui õppida on palju, siis õpilastel ei ole vaba aega.

⁶⁶ See on suurim rahvapidu, mis on välja kujunenud eestlaste identiteediks alates aastast 1869.

(18b) Sopiiko sinulle, *kun* me tapaamme keskustassa Coca-Cola Plaza elokuvateatterin lähellä? ⁶⁷

Näitelauses 18b on korrektne sidesõna *kun* asemel hoopis sidesõna *että*. Viga võib olla tingitud sellest, et eesti keeles saab sellises lauses kasutada sidesõnana *kui*.

(18c) Luonnolisesti on myös tavalliset oppiainet *kuin* matemaattikkia, äidinkieli, liikunta. ⁶⁸

Siin lauses on õige sidesõna *kuin* asemel kasutada sidesõna *kuten*⁶⁹. Nagu eelmises näites (vt näide 18b), on viga tõenäoliselt sellest, et eesti keeles saab siin lauses kasutada sõna *nagu*.

Mõned näited lausetest, kus vigu ei esine

Kuna võõrkeelt õppida on pikk protsess ning paratamatult esineb nende rääkimisel ja kirjutamisel vigu, siis järgnevalt on välja toodud mõned laused, kus sidesõnu *jos*, *kun* ja *kuin* on korrektselt kasutatud. Lauseid on palju, esineb nii vigadega kui ka vigadeta lauseid. On oka töid, kus ei esine *jos*, *kun* ja *kuin* kasutamisel ühtegi viga, mis on järgnevalt välja toodud:

(19a) Suomi on aina ollut Virolle kuin iso veli. ⁷⁰

(19b) Minun mielestäni ihmiset voisivat olla enemmän niin kuin suomalaiset. ⁷¹

Näites 19a ja 19b väljendab sidesõna *kuin* seisundi võrdlust.

(19c) Oppilaat on myös alykäimät, kun osaivat puhutta kahden kieliä. ⁷²

(19d) Keväällä ja syksyllä, kun on hyvät ilmat ovat tunnit ulkona. ⁷³

Näitelauses 19c väljendab sidesõna *kun* põhjusliku seose demonstreerimist. Küll aga näites 19d väljendab sidesõna *kun* temporaalse seose demonstreerimist.

⁶⁷ Kas sulle sobib, kui me kohtume Coca-Cola Plaza lähedal asuvas kaubanduskeskuses?

⁶⁸ Loomulikult on ka tavalised õppeained nagu matemaatika, emakeel, kehaline kasvatus.

⁶⁹ Nagu, nii nagu, nii kui.

⁷⁰ Soome on alati olnud Eestile nagu suur vend.

⁷¹ Minu meelest võiksid inimesed olla rohkem nagu soomlased.

⁷² Õpilased on ka targemad, kui oskavad rääkida kahte keelt.

⁷³ Kevadel ja sügisel, kui on head ilmad, on tunnid väljas.

(19e) Jos mä saisin itse suunnitella unelmiesi kouluu se olisi maailmassa numero 1 positiivisista kouluista.⁷⁴

(19f) Bussit sekä ratikat eivät pysähdy pysäkkeillä, jos ei tarvitse.⁷⁵

Näited 19e ja 19f on tingimuslaused ning sidesõna *jos* väljendab seda.

4.3 Konjunktsiooni *koska* kasutus

Sidesõna *koska* on selle töö uurimistöö raames samuti tähtsal kohal, sest sarnaselt sidesõnale *kun* tähistab see samamoodi põhjuslikkust. Sidesõna *koska* kasutati olümpiaaditöodes 96 korral. Lähemal vaatlusel selgub, et sidesõna *koska* kasutamisel vigu ei tekkinud ja kõik laused on korrektselt kirjutatud. Järgnevalt tuuakse välja mõned laused sidesõna *koska* kasutamisel.

(20a) Päivä alko kello kymmenen, *koska* pidän nukkuista ja koulupäivä loppu kahdetta.⁷⁶

(20b) Myös voisi olla tanssikurssit, *koska* minä pidän tanssimisesta.⁷⁷

Näited 20a ja 20b mõlemad näitavad põhjuslikkust, mida nendes lausetes tähistatakse *koska* sidesõnaga. Olümpiaaditöodes esinenud lausetes ei olnud ühtegi lauset, kus sidesõna *kun* oleks kasutatud sidesõna *koska* asemel.

⁷⁴ Kui ma saaksin teha oma unistuste kooli, see oleks kõige positiivsem kool?

⁷⁵ Bussid ja trammid ei peatu peatuses, kui selleks pole vajadust.

⁷⁶ Päev algab kell kümme, sest mulle meeldib magada, ja koolipäev lõpeb kaks.

⁷⁷ Samuti võiks olla tansukursused, sest mulle meeldib tantsida.

Kokkuvõte

Bakalaureusetöö eesmärk on olnud uurida keeleomandamist, täpsemalt eestikeelsete õpilaste soomekeelsete sidesõnade kasutamist. Aluseks on võetud 2017., 2018. ja 2019. aastal kirjutatud olümpiaaditööd Tartu Ülikoolis toimuval Agricola soome keele olümpiaadil. Autor on keskendunud sidesõnade *jos*, *kun* ja *kuin* kasutusele ja nende kasutamisel tekkinud vigadele.

Olümpiaaditöödest otsiti välja kõik laused, kus oli kasutatud sidesõnu ning analüüsiti nende kasutamist sagedust ja tekkinud vigu.

Analüüsist selgus, et suur osa sidesõnu oli kasutatud korrektselt ja kõige rohkem vigu oligi tekkinud *jos*, *kun* ja *kuin* kasutusel. Tulemustest on näha, et eesti ja soome keele sarnasused ning erinevused annavad siiski aluse vigade tekkimisele. Kuna eesti keeles on kõigi sidesõnade (*jos*, *kun* ja *kuin*) vasteks vaid sidesõna *kui*, siis tekitab see keeleõppijatel tõenäoliselt suurt segadust. Sidesõna *jos* väljendab tingimuslikkust ja kuna see erineb suuresti eestikeele sidesõnast *kui*, siis selle põhjal võib järeldada, et esimene valik see ei ole. *Kun* ja *kuin* on aga sarnasemad eestikeelsele vastele, kuid tähendavad samuti erinevaid asju. *Kun* on *kui*, mis saab väljendada mitmeid erinevaid aspekte: aega, põhjust ja seisundit, *kuin* aga esineb võrdluslauses. Need kaks sidesõna on ka üsna sarnased eestikeele sidesõnale *kui* ning on tõenäoline, et see on üks võimalustest, miks need võivad segamini minna. Teine võimalus on, et mõlemad sidesõnad on ka kirja pildis teineteisega väga sarnased, mille tõttu on lihtne neid omavahel segamini ajada.

Võrreldes Tiina Nahkola (2012) magistritööga on eestikeelsete kirjutajate ja ka soomekeelsete kirjutajate kuus sagedasemat sidesõna samad. Seega on tulemustest näha, et sõltutamata emakeelest ning vanusest on sidesõnade kasutamine siiski üsna sama. Töö tulemuste analüüs toob esile, millised sidesõnad on laiemal levikuga. Kõige sagedamini kasutatud sidesõna nii soomekeelse emakeele kui ka eestikeelse emakeelega õpilaste seas oli

j *a* .

Kirjandus

EKK = Eesti Keele Käsiraamat 2007. Kasutatud 28.02.2020,
https://www.eki.ee/books/ekk09/index.php?link=M_13

Eesti Keele Käsiraamat 2007. Kasutatud 09.03.2020.
<https://www.eki.ee/books/ekk09/index.php?p=5&p1=3&id=474>

Erelt, Habicht jt = Mati Erelt, Külli Habicht, Tiit Hennoste, Liina Lindström, Helle Metslang, Renate Pajusalu, Helen Plado, Ann Veismann 2017. *Eesti keele süntaks*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Iso suomen kielioppi 2008. *Syntaktinen luokitus ja sen perustelut*. Kasutatud 29.04.2020 <http://scripta.kotus.fi/visk/sisallys.php?p=1111>.

Iso suomen kielioppi 2008. *Adverbiaalikonjunktio ja adverbiaalilause*. Kasutatud 29.04.2020 <http://scripta.kotus.fi/visk/sisallys.php?p=816>

Herlin, Ilona 1998. *Suomen kun*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Herlin, Ilona 1999. *Kun vai kuin*. Kasutatud 25.02.2020 <https://www.kielikello.fi/-/kun-vai-kuin-/>.

Kaivapalu, Annekatrin 2009. *Vironkielisen suomenoppijan äidinkieli – ongelma, haaste vai voimavara? Virittäjä, 113(3), 382-401*.

Kaivapalu, Martin 2014. *Kuidas mõjutab emakeel keeltevahelise sarnasuse tunnetamist*. Tallinn: Tallinna Ülikool.

Koponen, Eino 1997. *Mikä on suomen kielessä virolaiselle vaikeaa*. Tallinn: Eesti Vabariigi Haridusministeerium.

Kielitoimiston ohjepankki (i.a). Kasutatud 09.03.2020,
<http://www.kielitoimistonohjepankki.fi/ohje/482>

Kielitoimiston ohjepankki (i.a). Kasutatud 09.03.2020,
<http://www.kielitoimistonohjepankki.fi/ohje/630>

Kielitoimiston ohjepankki (i.a).	Kasutatud	21.05.2020,
http://www.kielitoimistonohjepankki.fi/ohje/106		
Kielitoimiston ohjepankki (i.a).	Kasutatud	23.05.2020,
http://www.kielitoimistonohjepankki.fi/ohje/513		
Lipasti, Järvi 2004. <i>Agricola ajalugu</i> .		
Maamies, Sari 1999. <i>Kun ja kuin käytännössä</i> . https://www.kielikello.fi/-/kun-ja-kuin-kaytannossa Kasutatud 15.03.2020		
Nahkola, Tiina 2012. <i>Yhdyslauseiden kehitys kouluikäisen kielessä: tutkimus 1.-6.-luokkalaisten kirjoitelmista</i> . Magistritöö: Tampereen yliopisto.		
Ringbom, Håkan 1987. <i>The role of the first language in foreign language learning</i> . Clevedon: Multilingual Matters LTD.		
Sajavaara, Kari 2006. <i>Konstratiivisen analyysi, transfer ja toisen kielen oppiminen</i> . <i>Lähivertailuja</i> 17, 43-60. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.		
Schmidt, Richard 2001. <i>Theories, evidence, and practice in foreign languages</i> . Reikjavik, May 2001.		
Setälä, E. N. 1880. <i>Suomen kielen lauseoppi. Oppikirjan koe</i> . Helsinki: K.E. Holm.		
Teaduskool (i.a).	Kasutatud	04.03.2020,
https://www.teaduskool.ut.ee/et/olumpiaadid		
Teaduskool (i.a).	Kasutatud	04.03.2020,
https://www.teaduskool.ut.ee/et/olumpiaadid/eesti-olumpiaadid		

Konjunktioiden *jos*, *kun* ja *kuin* käyttäminen vironkielisten suomen kielen oppijoiden olympiadiitoissa

Tiivistelmä

Kandidaatintutkielmassa käsitellään kielenoppimista, tarkemmin sukulaiskielten oppimista. Työssä tutkitaan vironkielisten suomen kielen oppijoiden olympiadiitoissa käyttämiä konjunktioita. Keskityttään konjunktioiden *jos*, *kun* ja *kuin* käyttämiseen.

Tutkimusaineistona käytetään Tarton yliopistossa pidetyn Agricola olympiadin kolmen eri vuoden töitä, joita oli 74.

Tutkimus on jaettu viiteen osaan. Ensimmäisessä luvussa käsitellään sukulaiskielten oppimista, siinä esiintyviä ongelmia ja edellytyksiä. Toisessa luvussa kirjoitetaan Agricola olympiadiista, josta on saatu tutkimusaineisto. Kolmannessa luvussa käsitellään suomen ja viron konjunktioita. Neljännessä luvussa analysoidaan konjunktioiden käyttämistä ja virheitä, joita on esiintynyt tutkimusmateriaalissa. Analyysiosan ensimmäisessä osassa kirjoitetaan konjunktioiden käyttämisestä ja verrataan niitä Tiina Nahkolan (2012) maisterintyön tuloksien kanssa. Analyysiosan toisessa osassa keskityttään konjunktioiden *jos*, *kun* ja *kuin* käyttämiseen ja analysoidaan niiden käytössä esiintyviä virheitä. Viidennessä luvussa esitellään johtopäätökset.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että suurin osan konjunktioista on käytetty oikein ja suurin osa virheistä on tehty konjunktioiden *jos*, *kun* ja *kuin* käyttämisessä. Suomen ja viron kielen yhteneväisyydet ja erot aiheuttavat virheitä. Koska suomen konjunktio *jos*, *kun* ja *kuin* vastaavat kaikki viron kielen *kui*-sanaa, se aiheuttaa todennäköisesti suurta sekaannusta kielenopiskelijoille.

Tiina Nahkolan (2012) magistrityössään esittämiin tuloksiin verrattuna vironkielisten ja suomenkielisten kirjoittajien kuusi yleisintä konjunktiota ovat samat. Siksi tulokset osoittavat, että äidinkielestä ja iästä riippumatta konjunktoiden käyttö on melko samankaltaista. Tyän tulosten analysointi paljastaa, mitkä konjunktiot ovat yleisimpiä. Yleisimmin käytetty konjunktio niin suomen- kuin vironkielisten opiskelijoiden teksteissä oli *ja*.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Jaana Looman

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose ”Konjunktsioonide *jos, kun ja kuin* kasutus eestikeelsete soome keele õppijate olümpiaaditöodes”, mille juhendaja on Tiina Nahkola, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Jaana Looman

25.05.2020